

FITXA IDENTIFICATIVA**DADES DE L'ASSIGNATURA**

Codi: 35521
Nom: Historiografia lingüística de l'espanyol
Cicle: Grau
Crèdits ECTS: 6
Curs acadèmic: 2026-27

TITULACIONS

Titulació	Centre	Curs	Període
1003 - Grau Estud. Hispànics, Lleng.Espan.i Literat.	Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació	4	Segon quadrimestre

MATÈRIES

Titulació	Matèria	Caràcter
1003 - Grau Estud. Hispànics, Lleng.Espan.i Literat.	Historia de la lengua española	OBLIGATÒRIA

COORDINACIÓ

MARTINEZ ALCALDE M JOSE

RESUM

L'assignatura *Historiografia lingüística de l'espanyol* es proposa estudiar des d'una perspectiva historiogràfica els textos en els quals s'ha plasmat la codificació de la llengua espanyola. Per a aconseguir aquest objectiu, es realitza un recorregut històric per les obres en les quals s'ha plasmat aquesta codificació en els seus aspectes gramaticals, ortogràfics i lexicogràfics. A partir del coneixement dels textos, s'estableix una evolució de les línies teòriques que van sustentar les seues propostes i el context històric en el qual es va produir la seua publicació.

En la titulació de Grau en Estudis hispànics: llengua espanyola i les seues literatures, l'assignatura *Historiografia lingüística de l'espanyol* s'inclou dins de la Matèria *Història de la llengua espanyola*. Els continguts d'aquesta matèria pretenen aconseguir usuaris competents en el reconeixement de les característiques de les diferents etapes de la història de la llengua espanyola, de l'evolució interna del seu sistema en els seus diferents nivells i del seu procés de codificació des d'un punt de vista historiogràfic.

Aquesta assignatura té en compte especialment l'ODS 4.

CONEIXEMENTS PREVIS

RELACIÓ AMB ALTRES ASSIGNATURES DE LA MATEIXA TITULACIÓ

No s'ha especificat restriccions de matrícula amb altres assignatures del pla d'estudis.

ALTRES TIPUS DE REQUISITS

3.1. Relació amb altres assignatures de la mateixa titulació Restriccions oficials: cap.

3.2. Altres tipus de requisits

Coneixements previs de caràcter genèric: cap.

Coneixements previs de caràcter genèric: cap.

COMPETÈNCIES / RESULTATS D' APRENENTATGE

1003 - Grau Estud. Hispànics, Lleng.Espan.i Literat.

Aplicar tecnologies de la informació i la comunicació, eines informàtiques, locals o en xarxa en l'àmbit filològic.

Conèixer i aplicar corrents i metodologies de la lingüística.

Conèixer la història interna i externa de la llengua espanyola.

Coneixer les tècniques i mètodes d'anàlisi en textos literaris i no literaris i la seua aplicació en l'àmbit de l'espanyol.

Elaborar correctament i adequadament textos orals i escrits de diferent tipus.

Que els estudiants hagen demostrat posseir i comprendre coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé descansa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda del seu camp d'estudi.

Que els estudiants tinguen la capacitat d'arreglar i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seua àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguen una reflexió sobre temes rellevants d'índole social, científica o ètica.

Treballar en equip en entorns relacionats amb la filologia i desenvolupar relacions interpersonales.

Treballar i aprendre de manera autònoma i de planificar i gestionar el temps de treball.

DESCRIPCIÓ DE CONTINGUTS

1. INTRODUCCIÓ. ELEMENTS CONCEPTUALS I METODOLÒGICS

Tema 1. Historiografia lingüística i història de la llengua. Principis metodològics i límits cronològics.
Tema 2. Fonts primàries i secundàries per a l'estudi de la historiografia de l'espanyol.

2. LA CODIFICACIÓ DE L'ESPANYOL DES DE NEBRIJA FINS AL XVII

Tema 3. Les gramàtiques espanyoles des de l'obra de Nebrija fins al s. XVII.
Tema 4. La doctrina ortogràfica de l'espanyol en l'època clàssica.
Tema 5. Els inicis de la lexicografia espanyola (segles XV a XVII).

3. LA CODIFICACIÓ DE L'ESPANYOL EN ELS SEGLES XVIII I XIX

Tema 6. La codificació gramatical en els segles XVIII i XIX.
Tema 7. La constitució de la norma ortogràfica de l'espanyol modern.
Tema 8. La lexicografia espanyola del segle XVIII.

Aquests continguts es plasmaran en els següents Resultats d'aprenentatge:

1. Ser capaç de descriure l'evolució històrica interna i externa de la llengua espanyola i del seu procés de codificació des d'una perspectiva historiogràfica.
2. Ser capaç d'identificar i aplicar els corrents i metodologies de la història i la historiografia de la llengua espanyola.
3. Ser capaç de reconèixer les peculiaritats de les obres gramaticals, ortogràfiques i lexicogràfiques de les diferents èpoques estudiades.
4. Tindre capacitat de descriure les línies teòriques que han sustentat el desenvolupament de la gramaticografia de l'espanyol a partir dels models clàssics i observar el seu procés de deslatinització.
5. Tindre capacitat de reconèixer la peculiaritat de la codificació ortogràfica enfront de la gramatical i el seu reflex en la història de la codificació ortogràfica de l'espanyol.
6. Ser capaç de descriure el canvi lingüístic, els criteris de periodització aplicats a l'estudi de la història de

la llengua espanyola, l'evolució de la seua representació gràfica i els principals canvis en la fonètica i fonologia evolutives del castellà.

7. Tindre capacitat de reconèixer els criteris manejats en el procés de plasmació gràfica i fixació ortogràfica.

VOLUM DE TREBALL (HORES)

ACTIVITATS PRESENCIALS

Activitat	Hores
Teoria-Pràctiques	60,00
Total hores	60,00

ACTIVITATS NO PRESENCIALS

Activitat	Hores
Assistència a altres activitats	0,00
Elaboració de treballs individuals o en grup	20,00
Estudi i treball autònom	0,00
Preparació de classes	30,00
Preparació d'activitats d'avaluació	35,00
Resolució de casos pràctics	5,00
Total hores	90,00

METODOLOGIA DOCENT

En les activitats formatives presencials s'inclouran l'explicació teòrica de conceptes fonamentals de la matèria i les pràctiques que permeten observar els aspectes de la codificació gramatical, ortogràfica i lexicogràfica de l'espanyol en els quals se centra l'assignatura. S'atendrà en les classes el coneixement d'aquest procés de codificació de la llengua espanyola des d'una perspectiva historiogràfica, i dels corrents i metodologies de la historiografia de la llengua espanyola, així com la capacitat per a interpretar aquests processos de codificació a partir de l'anàlisi dels textos de diferents èpoques en els quals aquests processos s'han plasmat. La metodologia es basarà, per tant, en el següent:

- 1) Continguts teòrics sobre cadascun dels temes del programa, segons el desenvolupament concret que s'especifica en cadascun d'ells, recolzats en la lectura, prèvia o simultània a les explicacions en classe, de les obres o textos recomanats.
- 2) Continguts pràctics amb exercicis d'anàlisi de textos que permeten estudiar l'evolució de la codificació gramatical, ortogràfica i lexicogràfica de la llengua espanyola.

Les activitats no presencials comprenen l'elaboració de treballs sobre algun aspecte de la historiografia de la llengua espanyola o la preparació de l'examen final. Tot aquest treball suposa la consulta bibliogràfica i la lectura crítica de textos representatius d'aquestes qüestions, el foment d'un esperit reflexiu, la implicació activa en el procés de construcció dels seus coneixements gramaticals, l'aprenentatge autònom i l'habilitat

per a discriminar informació bibliogràfica i recursos electrònics referits a la historiografia de la llengua espanyola, així com la correcta elaboració de textos orals i escrits sobre la historiografia de l'espanyol.

En aquesta assignatura es posen en pràctica metodologies innovadores a partir del projecte d'innovació docent "Història i historiografia de la llengua espanyola en la seua innovació didàctica (HISLEDIDAC) [2a fase]", concedit pel Servei de Formació Permanent i Innovació Educativa (SFPIE), que té com a objectiu general dissenyar activitats d'ensenyament-aprenentatge, caracteritzades per la participació efectiva de l'alumnat en les diferents assignatures vinculades a la matèria "Història de la llengua espanyola".

S'utilitzarà l'Aula Virtual per a proporcionar suport a les classes, així com per a tindre informat a l'alumnat d'avisos i observacions sobre el desenvolupament de la matèria.

AVALUACIÓ

El sistema d'avaluació es basarà en el control de les competències que l'estudiant ha d'adquirir: coneixements historiogràfics sobre el procés de codificació de la llengua espanyola en els seus aspectes gramaticals, ortogràfics i lexicogràfics a través dels textos en els quals s'ha plasmat en les diferents èpoques de l'espanyol.

L'avaluació de l'aprenentatge es durà a terme a partir de la combinació d'un examen final i unes activitats pràctiques.

Es tindrà en compte també l'assistència regular a les classes i la participació en aquestes, amb el seguiment de les lectures recomanades i la realització de les activitats pràctiques.

La qualificació final serà la suma de les qualificacions obtingudes al llarg del curs en els conceptes anteriors, segons els següents percentatges:

Tipus d'avaluació:

- a) Examen escrit individual: 7 punts (70%)
- b) Assistència a classes, participació, treballs i activitats pràctiques: 3 punts (30%)

Per a aprovar el conjunt de l'assignatura (tant en primera com en segona convocatòria) és necessari aconseguir almenys 5 punts.

L'alumnat té dret a superar l'assignatura en segona convocatòria. Serà recuperable en la segona convocatòria la part corresponent a l'examen escrit individual (70%). No serà recuperable en la segona convocatòria la part del 30% restant corresponent als treballs i a les activitats pràctiques que es realitzen al llarg del curs.

Criteris d'avaluació**Teoria**

Els coneixements teòrics es valoraran en l'examen final per mitjà de preguntes en les quals s'haurà de realitzar el desenvolupament d'alguna de les qüestions tractades durant el curs.

Pràctiques

L'avaluació de les pràctiques es realitzarà tenint en compte tant la resolució d'una part específica de l'examen final dedicada a l'anàlisi d'un text en el qual s'haja plasmat la codificació de l'espanyol en alguna de les seues etapes històriques, com els treballs realitzats durant el curs i la participació en els comentaris de textos historiogràfics sobre la llengua espanyola que es plantegen en les classes.

En el marc d'aquests components de l'avaluació relativa a les activitats pràctiques, està prevista una activitat relacionada directament amb el projecte d'innovació docent esmentat en l'apartat de Metodologia, que es basarà en l'anàlisi de tractats per a la codificació ortogràfica, gramatical i lexicogràfica, amb la finalitat de conformar-se com una guia de lectura i d'interpretació del text objecte d'estudi.

El sistema d'avaluació també té en compte l'adquisició de competències, entre les quals es troben la redacció i correcció en espanyol. Per tant, si qui realitza l'examen comet faltes d'ortografia, ortotipografia o expressió, cada falta comportarà una reducció de la qualificació obtinguda.

El sistema general de qualificacions seguirà la normativa de la Universitat de València aprovada pel Consell de Govern del dia 30 de maig de 2017. ACGUV 108/2017.

L'honestedat intel·lectual és vital en les comunitats acadèmiques, i per a la justa avaluació del treball de l'estudiantat. Tots els treballs presentats en aquest curs han de ser d'autoria original. No s'admetran treballs en els quals es faça ús de col·laboració fraudulenta o la composició amb l'ajuda d'intel·ligència artificial (ChatGPT o altres).

BIBLIOGRAFIA**BIBLIOGRAFIA BÀSICA****1. HISTORIOGRAFIA LINGÜÍSTICA DE L'ESPANYOL: OBRES COL·LECTIVES**

DORTA, Josefa y CORRALES, Cristóbal, *Historiografía de la lingüística en el ámbito hispánico*, Madrid, Arco/Libros, 2007.

GÓMEZ ASENCIO, José Jesús (dir.), *El castellano y su codificación gramatical. Vol. I. De 1492 (A. de Nebrija) a 1611* (John Sanford), Salamanca, Fundación Instituto Castellano y Leonés de la Lengua, 2006.

GÓMEZ ASENCIO, José Jesús (dir.), *El castellano y su codificación gramatical. Vol. II. De 1614 (B. Jiménez Patón) a 1697* (F. Sobrino), Salamanca, Fundación Instituto Castellano y Leonés de la Lengua, 2009.

GÓMEZ ASENCIO, José Jesús (dir.), *El castellano y su codificación gramatical. Vol. III. De 1700 a 1835*. Salamanca, Fundación Instituto Castellano y Leonés de la Lengua, 2011.

GÓMEZ ASENCIO, José Jesús (coord.), QUIJADA VAN DEN BERGHE (ED.), *Antonio de Lebrixa Grammatico en su medio milenio*, Salamanca, Universidad de Salamanca, 2022. <https://eusal.es/eusal/catalog/view/978-84-1311-668-6/6053/7927-1>

KOERNER, E. F. K. y NIEDEREHE, Hans-Josef (eds.), *History of Linguistics in Spain (vol. II)*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 2001.

QUILIS, Antonio y NIEDEREHE, Hans-Josef (eds.), *History of Linguistics in Spain (vol. I)*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 1986.

GÓMEZ ASENCIO, José Jesús (coord.), QUIJADA VAN DEN BERGHE (ED.), *Antonio de Lebrixa Grammatico en su medio milenio*, Salamanca, Universidad de Salamanca, 2022. <https://eusal.es/eusal/catalog/view/978-84-1311-668-6/6053/7927-1>

Actas de los Congresos Internacionales de la Sociedad Española de Historiografía Lingüística (SEHL). <http://www.sehl.es/>

2. RECOPILOCIONS BIBLIOGRÀFIQUES

ESPARZA TORRES, Miguel Ángel, BATTANER MORO, Elena, CALVO HERNÁNDEZ, Vicente,

ÁLVAREZ FERNÁNDEZ, Adrián y RODRÍGUEZ BARCIA, Susana, *Bibliografía temática de historiografía lingüística española*. Fuentes secundarias. Hamburg, Helmut Buske, 2009.

ESPARZA TORRES, Miguel Ángel, NIEDEREHE, Hans-Josef, *Bibliografía cronológica de la lingüística, la gramática y la lexicografía del español (BICRES IV): desde el año 1801 hasta el año 1860*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 2012.

ESPARZA TORRES, Miguel Ángel, NIEDEREHE, Hans-Josef, *Bibliografía cronológica de la lingüística, la gramática y la lexicografía del español (BICRES V): desde el año 1861 hasta el año 1899*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 2015.

NIEDEREHE, Hans-Josef, *Bibliografía cronológica de la lingüística, la gramática y la lexicografía*

del español desde los principios hasta el año 1600 (BICRES I), Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 1999.

NIEDEREHE, Hans-Josef, *Bibliografía cronológica de la lingüística, la gramática y la lexicografía del español (BICRES II): desde 1601 hasta el año 1700*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 1999.

NIEDEREHE, Hans-Josef, *Bibliografía cronológica de la lingüística, la gramática y la lexicografía del español (BICRES III): desde 1701 hasta el año 1800*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 2005.

VIÑAZA, Conde de la, *Biblioteca histórica de la filología castellana* (1893), Madrid, Atlas, 1978, 3 vols.

3. HISTÒRIA DE LES IDEES LINGÜÍSTIQUES A ESPANYA

ALONSO, Borja et al. (eds.), *Lazos entre lingüística e ideología desde un enfoque historiográfico* (ss. XVI-XX), Salamanca, Universidad de Salamanca, 2020. <https://eusal.es/eusal/catalog/view/978-84-1311-432-3/5548/6262-1>

LÁZARO CARRETER, Fernando, *Las ideas lingüísticas en España durante el siglo XVIII*, Barcelona, Crítica, 1985.

MARTÍNEZ ALCALDE, María José, *Las ideas lingüísticas de Gregorio Mayans*, Valencia, Publicaciones del Ayuntamiento de Oliva, 1992.

ZAMORANO AGUILAR, Alfonso (ed. y coord.), *Reflexión lingüística y lengua en la España del XIX*, Muenchen, Lincom, 2012.

4. HISTÒRIA DE LA GRAMÀTICA ESPANYOLA

CALERO VAQUERA, M.ª Luisa, *Historia de la gramática española (1847-1920). De A. Bello a R. Lenz*, Madrid, Gredos, 1986.

GARCÍA FOLGADO, María José, *Los inicios de la gramática escolar en España (1768-1813). Una aproximación historiográfica*, München, Peniope, 2013.

GÓMEZ ASECIO, José Jesús, *Gramática y categorías verbales en la tradición española (1771-1847)*, Salamanca, Universidad, 1981.

GÓMEZ ASECIO, José Jesús, *Subclases de palabras en la tradición española (1771-1847)*, Salamanca, Universidad, 1985.

GÓMEZ ASENCIO, José Jesús, *Los principios de las gramáticas académicas (1771-1962)*, Bern, Peter Lang, 2011.

RAMAJO CAÑO, Antonio, *Las gramáticas de la lengua española desde Nebrija a Correas*, Salamanca, Universidad, 1987.

5. HISTÒRIA DE LA CODIFICACIÓ ORTOGRÀFICA DEL ESPANYOL

CONTRERAS, Lidia, *Ortografía y grafémica*, Madrid, Visor Libros, 1995.

ECHENIQUE ELIZONDO, M.ª Teresa y MARTÍNEZ ALCALDE, M.ª José, *Diacronía y gramática históricas de la lengua española*, Valencia, Tirant Lo Blanch, 2011, 4ª edición revisada y aumentada.

ECHENIQUE ELIZONDO, M.ª Teresa y SATORRE GRAU, Fco. Javier, *Historia de la pronunciación de la lengua castellana*, Valencia, Tirant Lo Blanch, 2013.

ESTEVE SERRANO, Abraham, *Estudios de teoría ortográfica del español*, Murcia, Universidad, 1982.

GAVIÑO RODRÍGUEZ, Victoriano, *La reforma ortográfica del español en la prensa española del siglo XIX*, Berna, Peter Lang, 2022.

HAARMANN, Harald, *Historia general de la escritura*, Madrid, Gredos, 2001.

MARTÍNEZ ALCALDE, M.ª José, *La fijación ortográfica del español: norma y argumento historiográfico*, Bern, Peter Lang, 2010.

SEBASTIÁN MEDIAVILLA, Fidel, *La puntuación en los siglos XVI y XVII*, Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, 2002.

6. HISTÒRIA DE LA LEXICOGRAFIA ESPANYOLA

ALVAR EZQUERRA, Manuel, *De antiguos y nuevos diccionarios del español*, Madrid, Arco/Libros, 2002.

AZORÍN FERNÁNDEZ, Dolores, *Los diccionarios del español desde su perspectiva histórica*, Alicante, Universidad, 2000.

MEDINA GUERRA, Antonia M. (coord.), *Lexicografía española*, Barcelona, Ariel, 2003.

SECO, Manuel, *Estudios de lexicografía española*, Madrid, Gredos, 2003. (Segunda edición

augmentada de la publicada por Paraninfo en 1987).

7. FONTS PRIMÀRIES DIGITALITZADES

BIBLIOTECA VIRTUAL DE LA FILOLOGÍA ESPAÑOLA (BVFE) <https://www.bvfe.es/>

ÁLVAREZ DE MIRANDA, Pedro (comp.), *Lexicografía Española Peninsular. Diccionarios Clásicos (I y II)*, Madrid, Fundación Histórica Tavera-Digibis, 1988.

GÓMEZ ASENCIO, José Jesús (comp.), *Antiguas Gramáticas del Castellano*, Madrid, Fundación Histórica Tavera-Digibis, 2001

MARTÍNEZ ALCALDE, María José (comp.), *Textos clásicos sobre la Historia de la Ortografía Castellana*, Madrid, Fundación Histórica Tavera-Digibis, 1999.

BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA

1. OBRES ENCICLOPÈDIQUES

AUROUX, S. (dir.), *Histoire des idées linguistiques*, Liège-Bruxelles, P. Mardaga, vol. I: *La naissance des métalangages en Orient et en Occident*, 1989; vol. II: *Le développement de la grammaire occidentale*, 1992; vol. III: *Hégémonie du Comparatisme*, 2000.

STAMMERJOHANN, Harro (ed.), *Lexicon Grammaticorum: A bio-bibliographical companion to the history of linguistics*, Second Edition, Tübingen, Max Niemeyer, 2009, 2 vols.

2. REVISTES I PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

Boletín de la Sociedad Española de Historiografía Lingüística

Beiträge zur Geschichte der Sprachwissenschaft German and Dutch Societies for the History of Linguistics

Histoire Epistémologie Langage. Société d'Histoire et d'Epistémologie des Sciences du Langage International

Historiographia Linguistica International Journal for the History of the Language Sciences

Res Diachronicae. Asociación de Jóvenes Investigadores de Historiografía e Historia de la Lengua Española

Revista Argentina de Historiografía Lingüística